

ANALIZA IMPLEMENTACIJE SISTEMA VIDEO NADZORA U OBRAZOVNIM INSTITUCIJAMA NA TERITORIJI OPŠTINE STARI GRAD

Istraživanje sproveli:
BIRN Srbija i Partneri Srbija

Autor:
Aleksa Tešić, BIRN Srbija

Izdavač:
Partneri Srbija

Mart, 2025. godine

Izrada ove publikacije podržana je od strane Digital Freedom Fund-a i Canada Fund for Local Initiative, koji adminstrira Ambasada Kanade. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost izdavača i ne odražava nužno stavove donatora.

SADRŽAJ

Sadržaj	3
Uvod	4
Problematičnost implementacije biometrijskog nadzora	4
Metodologija istraživanja	5
Nadzor u obrazovnim institucijama: Pravni problemi i nedostatak regulative	6
Nalazi	7
1. Prva nabavka iz jula 2015.	7
2. Druga nabavka iz septembra 2015.	7
3. Treća nabavka iz januara 2016.	8
Nedostatak odgovora institucija	9
Zaključak	9
Preporuke	10

Uvod

Cilj ove studije slučaja je analiza implementacije sistema video nadzora u obrazovnim institucijama na teritoriji Gradske opštine Stari Grad u Beogradu. Tokom 2015. i 2016. godine sprovedeno je nekoliko javnih nabavki koje su obuhvatile postavljanje naprednih nadzornih sistema u osnovnim i srednjim školama, predškolskim ustanovama, kao i uvođenje SOS sigurnosnih tačaka na javnim mestima, kao mesta za uzbunjivanje građana u slučaju opasnosti. Ovaj dokument analizira sve aspekte ovih nabavki, njihove pravne posledice i uticaj na privatnost građana, naročito maloletnih lica.

Implementacija ovih tehnologija izazvala je brojne polemike zbog potencijalnog ugrožavanja privatnosti, pravne neregulisanosti biometrijskog nadzora i netransparentnosti postupaka javne nabavke. Tema se dodatno aktualizuje najavom gradonačelnika Beograda o osnivanju **Beogradske službe bezbednosti**, koja će “biti povezana sa policijom, a svi vrtići i osnovne škole biće pokriveni sistemima video nadzora sa kamerama koje imaju posebne senzore koje će biti u mogućnosti da otkriju oružje ili neki tvrd predmet. Video nadzor će funkcionisati 24 časa dnevno”.

Problematičnost implementacije biometrijskog nadzora

U okviru analizirane nabavke u Gradskoj opštini Stari grad, sistemi video nadzora i biometrijskog prepoznavanja lica postavljeni su u osam osnovnih škola, dvanaest srednjih škola i tri predškolske ustanove, dok su SOS sigurnosne tačke raspoređene na najprometnijim lokacijama u Beogradu.

Ukupno je implementirano oko **400 kamera**, od čega su mnoge bile opremljene funkcijama prepoznavanja lica i registarskih tablica. Kamere su postavljene u različitim prostorima obrazovnih institucija, uključujući **ulaze i izlaze iz objekata, hodnike škola, učionice, dvorišta predškolskih ustanova i vrtića**, kao i prostorije administracije i tehničkih službi. Pored toga, SOS sigurnosne tačke instalirane su na lokacijama sa visokim protokom ljudi, kao što su **Knez Mihailova, Kalemegdan, Trg Republike, Terazije** i prilazi školskim dvorištima.

Nabavkama su obuhvaćene sledeće obrazovne ustanove:

- **Osnovne škole:** "Braća Baruh", "Stari Grad", "Mihailo Petrović Alas", "Vuk Karadžić", "Dragan Kovačević", "Kralj Petar I", "Skadarlija" i "Drinka Pavlović".
- **Srednje škole:** Prva beogradska gimnazija, Prva ekonomska škola, Elektrotehnička škola "Stari Grad", Elektrotehnička škola "Nikola Tesla", Tehnička škola "Drvo Art", Muzička škola "Mokranjac", Baletska škola "Lujó Davičó", Trgovačka škola, Pravno-poslovna škola, Vazduhoplovna akademija i Matematička gimnazija.
- **Predškolske ustanove:** PU "Dečji dani" – vrtići "Skadarlija", "Dambo", "Dunavsko obdanište", "Majski cvet", "Terazije", "Mrvica" i "Lola".

Sistemi video nadzora implementirani u okviru ovih nabavki obuhvataju širok spektar tehnologija za praćenje i identifikaciju osoba, uključujući nadzorne kamere, alarmne sisteme i softver za video analitiku. Ključni element u oba slučaja bio je **Panasonic WV-ASF900**, napredni softver za prepoznavanje lica koji omogućava automatsku detekciju i analizu osoba u realnom vremenu.

Ovaj softver je dizajniran za integraciju sa nadzornim kamerama, čime omogućava praćenje kretanja i skladištenje podataka u bazama. Kada prepoznato lice odgovara osobi u bazi podataka, generiše se automatski alarm. Takođe, softver omogućava analizu starosne dobi, pola i frekvencije pojavljivanja određenih osoba. Sistem može raditi sa do 20 kamera po serveru i podržava pretragu do 10 miliona lica, što ga čini moćnim alatom za nadzor, ali istovremeno otvara ozbiljna pitanja privatnosti i zaštite podataka.

Metodologija istraživanja

Podaci korišćeni u ovoj studiji slučaja prikupljeni su putem pretrage portala javnih nabavki i analizom zvaničnih dokumenata i pravnih propisa koji regulišu oblast video nadzora. Takođe, istraživanje uključuje nalaze BIRN-a i drugih organizacija koje se bave zaštitom digitalnih prava, kao i analizu međunarodnih standarda u ovoj oblasti. Ova studija slučaja proizašla je iz prethodnog istraživanja BIRN-a iz februara 2024. godine kada je obelodanjeno da su kamere sa opcijom prepoznavanja lica nabavljene za najmanje 28 osnovnih i sedam srednjih škola, kao i u nekim vrtićima na prostoru beogradskog naselja Stari Grad.

Nadzor u obrazovnim institucijama: Pravni problemi i nedostatak regulative

Najveći pravni problem ovih nabavki leži u činjenici da ne postoji jasan pravni okvir koji reguliše upotrebu biometrijskog nadzora u obrazovnim institucijama. Prema Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti, obrada biometrijskih podataka može biti dozvoljena samo uz eksplicitan pravni osnov, koji u ovom slučaju nije jasno definisan.

Poseban problem predstavlja činjenica da roditelji i zaposleni nisu bili adekvatno informisani o načinu obrade podataka, što ukazuje na moguće kršenje prava na privatnost.

Deca i maloletnici pripadaju posebno ranjivim grupama kada je reč o zaštiti privatnosti. Postavljanje sistema za prepoznavanje lica u školama i vrtićima bez jasno definisanih procedura i bez saglasnosti roditelja predstavlja ozbiljan pravni i etički problem.

Poverenik za zaštitu podataka o ličnosti je u odgovorima na upite novinara BIRN-a naglasio da video nadzor u obrazovnim institucijama može biti opravdan samo u svrhu zaštite bezbednosti, ali da prepoznavanje lica predstavlja prekomernu meru koja nije u skladu sa važećim zakonima.

On je istakao da je upotreba biometrijskih podataka nužna samo kada je neophodna za obavljanje delatnosti određene institucije. Uvođenje tehnologije prepoznavanja lica u školama, prema njegovom mišljenju, predstavlja prekomerno zadiranje u privatnost pojedinaca i zahteva duboku analizu i jasno utemeljenje u zakonu. Poverenik je takođe naglasio da je maloletnicima potrebna posebna zaštita i da je oblast kvalifikovanog video nadzora neophodno precizno regulisati putem posebnog zakona o video nadzoru kako bi se sprečile zloupotrebe i osiguralo poštovanje osnovnih prava dece.

Uvođenje ovakvih sistema može dovesti do dugoročnih posledica, uključujući narušavanje prava na privatnost i potencijalne zloupotrebe podataka.

Nalazi

1. Prva nabavka iz jula 2015.

Prema podacima dostupnim na Portalu javnih nabavki, prva nabavka iz jula 2015. godine podrazumevala je održavanje i popravku sistema video nadzora osnovnih i srednjih škola, kao i predškolskih ustanova PU "Dečji dani", sa centralizovanim nadzorom u Policijskoj stanici Stari Grad.

Jedan od ključnih uslova u tenderu bio je da ponuđači moraju imati ugovor o podršci sa proizvođačem softvera za prepoznavanje lica Panasonic WV-ASF900. Ovaj uslov implicira da su funkcije prepoznavanja lica bile deo predviđenog sistema, iako nema zvaničnih podataka o aktivaciji tih funkcionalnosti.

U okviru ove nabavke, video nadzor je postavljen u više obrazovnih ustanova širom Gradske opštine Stari Grad. Osnovne škole poput "Braće Baruh" i "Stari Grad" opremljene su sa 23 i 24 kamere, dok su veće ustanove, poput "Mihaila Petrovića Alasa" i "Vuka Karadžića", imale po 26 i 23 kamere. Osim osnovnih škola, sistem je proširen i na srednje obrazovne institucije, uključujući Prvu ekonomsku školu, Prvu beogradsku gimnaziju i Elektrotehničku školu "Nikola Tesla", koje su dobile između 16 i 19 kamera.

Pored škola, kamere su postavljene i u muzičkim i umetničkim školama, poput Muzičke škole "Dr Vojislav Vučković" i Baletske škole "Lujko Davičo", sa 10 i 11 kamera. Vazduhoplovna akademija i Matematička gimnazija su takođe uključene u sistem nadzora, svaka sa po 16 kamera. Predškolske ustanove "Dečji dani", sa radnim jedinicama "Lipa", "Leptirić" i "Vila", opremljene su sa ukupno 16 kamera, što ukazuje na proširenje nadzornog sistema i na najmlađe korisnike ovih institucija.

U okviru ove nabavke, isporučene su **IP Panasonic kamere i mrežni snimači istog proizvođača**, čime se potvrđuje kompatibilnost sistema sa softverom za prepoznavanje lica. Međutim, nije poznato da li su te funkcionalnosti ikada aktivirane, niti postoje podaci o sprovedenoj proceni uticaja na privatnost korisnika sistema.

2. Druga nabavka iz septembra 2015.

U septembru 2015, Gradska opština Stari Grad sprovela je javnu nabavku za

uvođenje sistema video nadzora u predškolskim ustanovama u okviru Predškolske ustanove "Dečji dani". Ova ustanova pripada Gradskoj opštini Stari Grad – Grad Beograd, a njen zastupnik u vreme nabavke bila je Jasna Vukliš, koja je u međuvremenu penzionisana.

Ovom nabavkom obuhvaćeni su vrtići PU "Dečji dani", među kojima su "Skadarlija", "Dambo", "Dunavsko obdanište", "Majski cvet", "Terazije", "Mrvica" i "Lola". Nadzorni sistem u ovim objektima podrazumevao je instalaciju kamera, kontrolu pristupa i alarmni sistem.

Jedan od ključnih elemenata ove nabavke bio je **softver za prepoznavanje lica Panasonic WV-ASF900**, koji se eksplicitno pominje u tehničkim specifikacijama za zgradu "Uprava", vrtić "Skadarlija" i nedefinisani monitoring centar. Dokumentacija jasno navodi da su snimci sa kamera u ovim objektima slivani u policijsku stanicu, ali nije navedeno u koju i gde se nalazi monitoring centar.

3. Treća nabavka iz januara 2016.

U januaru 2016, Gradska opština Stari Grad sprovela je još jednu nabavku koja je podrazumevala postavljanje SOS sigurnosnih tačaka na ključnim lokacijama, uz implementaciju nadzornih kamera sa funkcijama prepoznavanja lica. Ovom nabavkom isporučeno je 12 **speed dome kamera**, koje su bile kompatibilne sa **Panasonic WV-ASF900** softverom za prepoznavanje lica. Pored toga, uključena je i licenca za proširenje postojećeg sistema WV-ASF900, koja omogućava prepoznavanje lica, pola i starosne dobi dodavanjem novih kamera za biometrijsku analizu.

U okviru treće nabavke, SOS sigurnosne tačke su postavljene na ključnim lokacijama, uključujući više osnovnih škola i predškolskih ustanova. Osnovna škola "Braća Baruh", smeštena u ulici Despota Đurđa, opremljena je ovim sistemom, kao i OŠ "Drinka Pavlović" u Kosovskoj ulici i OŠ "Kralj Petar Prvi" u ulici Kralja Petra. Pored njih, nadzor je uveden i u OŠ "Mihailo Petrović Alas", koja se nalazi u Gospodar Jovanovoj ulici, te u OŠ "Skadarlija" u Francuskoj ulici.

Svrha ovih sigurnosnih tačaka bila je povećanje javne bezbednosti i mogućnost hitne komunikacije sa nadležnim organima. Međutim, njihova integracija sa sistemom prepoznavanja lica dodatno proširuje obim nadzora na širok spektar građana, uključujući decu i zaposlene u obrazovnim institucijama.

Kako dokumentacija ne precizira na koji način su se podaci skladištili i koristili,

postavlja se pitanje da li je postojao adekvatan pravni i etički okvir za implementaciju ove vrste nadzora. Takođe, nije poznato koliko kamera je zapravo bilo povezano sa softverom za prepoznavanje lica i da li su funkcije biometrijske analize aktivno korišćene u praksi i kako se njima upravlja.

Ostaje otvoreno pitanje i izveštaja o sprovedenim javnim nabavkama, tj. u kom obimu je oprema zaista i postavljena i aktivirana, jer informacije ovog tipa nisu dostupne javnosti.

Nedostatak odgovora institucija

Na medijske upite BIRN-a, Gradska opština Stari Grad nije dostavila odgovore na pitanja o tome kako koriste video nadzor sa intruzivnim funkcijama, imaju li urađenu procenu rizika u zaštiti lica, imovine i poslovanja i procenu uticaja na zaštitu ličnih podataka.

Osim toga, dostupne informacije su oskudne i na veb sajtu i u informatoru same opštine.

Zaključak

Ova studija slučaja ukazuje na potrebu za ozbiljnom debatom i sistemskim promenama u vezi sa digitalnim nadzorom, naročito u obrazovnim institucijama koje bi trebalo da budu sigurno okruženje za decu i mlade.

Implementacija video nadzora u obrazovnim institucijama i na javnim površinama u Gradskoj opštini Stari Grad predstavlja značajan iskorak u digitalnom nadzoru stanovništva. Iako su zvanični narativi ovih projekata naglašavali povećanje bezbednosti, njihova primena izaziva ozbiljne zabrinutosti u vezi sa zaštitom privatnosti, zakonitošću obrade biometrijskih podataka i transparentnošću sistema.

Posebno je problematično to što roditelji i zaposleni nisu bili adekvatno informisani o implementaciji sistema prepoznavanja lica, a ni Gradska opština Stari Grad nije dostavila precizne odgovore o tome kako se podaci obrađuju i skladište. Nedostatak procene uticaja na privatnost dodatno pojačava zabrinutost u vezi sa mogućim zloupotrebama prikupljenih podataka.

Preporuke

1. Neophodno je dosledno primenjivati Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, posebno u vezi sa obradom biometrijskih podataka. Podsetimo, prema Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti, obrada biometrijskih podataka u cilju jedinstvene identifikacije lica je zabranjena, a može se sprovoditi samo po uslovima eksplicitno propisanim Zakonom. Takođe, svaka obrada podataka o ličnosti, uključujući snimke video nadzora, mora imati jasan pravni osnov, biti srazmerna svrsi i usklađena sa principima zakonitosti, pravičnosti i transparentnosti.
2. Pre postavljanja ili proširivanja sistema video nadzora u obrazovnim institucijama, neophodno je sprovesti procenu uticaja na zaštitu podataka, u skladu sa članom 54 Zakona o zaštiti podataka o ličnosti. Ova procena treba da identifikuje potencijalne rizike po privatnost učenika i zaposlenih i predloži mere za njihovo umanjeње. Naglašavamo da je pri razmatranju rizika obrade podataka potrebno uzeti u obzir činjenicu da se radi o obradi posebnih vrsta podataka osetljive kategorije lica, odnosno dece.
3. Roditelji i zaposleni u obrazovnim institucijama moraju biti u potpunosti obavešteni o radnjama i svrsi obrade podataka, kao i o načinu njihovog čuvanja i zaštite. Transparentnost u postavljanju video nadzora zahteva obaveštenja koja su lako dostupna i razumljiva.
4. Pristup snimcima video nadzora mora biti striktno ograničen na ovlašćena lica, a podaci se ne smeju čuvati duže nego što je nužno za ostvarenje legitimne svrhe. Potrebno je uspostaviti jasne protokole za upravljanje, anonimizaciju i brisanje snimaka u skladu sa zakonskim rokovima i preporukama Poverenika.
5. Poverenik treba da intenzivira nadzor nad primenom video nadzora u obrazovnim institucijama, uz posebnu pažnju na slučajeve u kojima postoji sumnja na nezakonitu obradu biometrijskih podataka. Neophodno je omogućiti efikasne mehanizme prijavljivanja povreda

prava građana i obezbediti proaktivnu komunikaciju sa institucijama koje sprovode nadzor.

6. Škole i predškolske ustanove treba da donesu interne akte koji regulišu upotrebu video nadzora, uključujući pravila o pristupu snimcima, svrsi obrade i merama zaštite podataka. Ovi akti moraju biti usklađeni sa preporukama Poverenika i važećim zakonskim normama.
7. Neophodno je sprovesti obuke za nastavno i nenastavno osoblje o pravilnoj primeni video nadzora i zaštiti podataka o ličnosti. Takođe, učenicima i roditeljima treba pružiti informacije o njihovim pravima u vezi sa nadzorom i zaštitom privatnosti.

